

ВІДГУК

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**доктора педагогічних наук, професора
Каплінського Василя Васильовича**

про дисертаційне дослідження

Левченка Дмитра Олександровича

**«ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Мені особливо імponує, що у темі дослідження поєднуються два дуже важливих аспекта – педагогіка та фізична культура, а це дає можливість при аналізі роботи пояснювати її наукові положення не лише логічно, а й образно. У цієї теми справді є сильний науковий і практичний потенціал: вона поєднує сучасні вимоги до педагогічної освіти, розвиток дослідницької культури майбутнього вчителя та потреби шкільної практики.

Для обґрунтування актуальності теми самі по собі напрошуються досить раціональні, аргументи, адже сучасний учитель фізичної культури вже давно перестав бути лише інструктором рухової діяльності. Він дедалі більше стає педагогом-дослідником, здатним аналізувати, оцінювати й удосконалювати власну практику. Саме дослідницькі здібності допомагають адекватно оцінювати фізичний стан дітей, аналізувати ефективність педагогічних методик, здійснювати моніторинг результатів, упроваджувати інновації та приймати обґрунтовані рішення. А отже дослідницька діяльність стає невід'ємною складовою його професійної компетентності.

Особливої значущості ця проблема набуває в умовах реформування освіти, коли школа потребує не виконавця готових рекомендацій, а педагога, здатного самостійно знаходити відповіді на нові виклики. Якщо раніше вчитель переважно працював за готовою картою, то сьогодні він дедалі частіше змушений прокладати маршрут самостійно.

Образно кажучи, сучасний учитель фізичної культури повинен бути не лише тренером на спортивному майданчику, а й дослідником у педагогічній лабораторії. Адже урок фізичної культури сьогодні – це не просто простір руху, а простір спостереження, аналізу, пошуку й педагогічних відкриттів.

Своєчасність теми полягає у тому, що система підготовки майбутніх учителів фізичної культури ще не повною мірою забезпечує формування їхньої готовності до дослідницької діяльності. Існує певна суперечність між потребою закладів освіти у творчому, дослідницьки орієнтованому педагогові та недостатньою розробленістю педагогічних умов його підготовки у закладах вищої освіти.

Можна сказати, що сучасна освіта потребує вчителя, який не лише вимірює результати секундоміром, а й уміє вимірювати педагогічний ефект своїх дій; не лише веде учнів до фінішу, а й досліджує шлях, яким вони рухаються до нього.

Таким чином дослідження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до дослідницької діяльності є не лише актуальним, а й своєчасним, оскільки відповідає сучасним потребам вищої педагогічної освіти, практики роботи школи та суспільному запиту на педагога нового покоління – педагога, який уміє не лише навчати руху, а й мислити, аналізувати та відкривати нові можливості розвитку своїх учнів.

Якщо говорити про актуальність теми дослідження в інтерпретації автора, то вона є ґрунтовною і переконливою з виокремленням пріоритетності сучасних викликів, і це не лише інформатизація освітнього процесу (чим часто грішать дисертанти), а переосмислення тенденцій фахової підготовки у ЗВО з акцентом на особистісно-позитивістську позицію майбутніх учителів. Фактично, це зорієнтованість на те, як стимулювати наміри бути кращим, фаховим в обраній професії.

Показовими у цьому сенсі є суперечності, кожна із яких виписана як автономна одиниця дефінітивного ряду, а в сукупності – це орієнтир на розгортання цілісної програми оригінального наукового проекту.

У цьому контексті зауважимо на певних досить вдалих стилістичних знахідках, наприклад, виокремлення категорії «дослідницька компетентність» (перша суперечність), «інтеграція дослідницьких методів» (друга суперечність), а зміст четвертої суперечності відповідає п.1.1 плану і об'єднує психолого – педагогічний контент (с.18-19).

Під час знайомства зі змістом роботи перш за все кидається у вічі чітка логіка наукового пошуку, яка характеризується продуманим послідовним переходом від теоретичного осмислення проблеми до її практичного розв'язання та експериментальної перевірки отриманих результатів: проблема → структура готовності → критерії оцінювання → концепція → модель → педагогічні умови → експериментальна перевірка → підтвердження ефективності.

Перший розділ виконує теоретико-методологічну функцію. У підрозділі **1.1** дослідницька діяльність учителя фізичної культури розглядається як психолого-педагогічна проблема, що дозволяє визначити сутність і значення досліджуваного феномена. На цій основі в підрозділі **1.2** обґрунтовується структура та компонентний склад готовності майбутніх учителів до дослідницької діяльності. Логічним продовженням цього аналізу є підрозділ **1.3**, у якому визначаються критерії, показники та рівні сформованості готовності, що забезпечує можливість її подальшого діагностування та оцінювання. Таким чином, перший розділ відповідає на питання: *що саме необхідно сформулювати і за якими показниками оцінювати результати підготовки.*

Другий розділ спрямований на розроблення шляхів розв'язання окресленої проблеми. У підрозділі **2.1** визначаються концептуальні засади професійної підготовки майбутніх учителів до дослідницької діяльності. Вони стають методологічною основою побудови у підрозділі **2.2** структурно-функціональної моделі формування готовності. Логічним завершенням проєктувального етапу є підрозділ **2.3**, у якому конкретизуються педагогічні умови, здатні забезпечити ефективне функціонування розробленої моделі.

Отже, другий розділ дає відповідь на питання: *яким чином необхідно здійснювати підготовку майбутніх учителів фізичної культури до дослідницької діяльності.*

Третій розділ забезпечує емпіричну перевірку теоретичних положень і практичних розробок. У підрозділі **3.1** обґрунтовуються організація та методика педагогічного експерименту. Підрозділ **3.2** присвячений аналізу результатів навчальної діяльності студентів до і після експерименту, що дозволяє встановити динаміку змін. У підрозділі **3.3** висвітлюється реалізація педагогічних умов та підтверджується їхня ефективність у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до дослідницької діяльності. Таким чином, третій розділ відповідає на питання: *чи забезпечують запропоновані педагогічні умови позитивні результати.*

Саме така послідовність забезпечує внутрішню цілісність дисертації, взаємозумовленість її розділів і підрозділів та переконливо доводить наукову обґрунтованість авторської концепції підготовки майбутніх учителів фізичної культури до дослідницької діяльності.

В наукових пошуках подібного рівня завжди значущим моментом є дефінітивний аналіз. У даній роботі ключовою одиницею є термін «дослідницька діяльність». Ознакою авторського стилю є мінімальний *опис значущості категорії*, а максимум уваги приділено конкретним аспектам, що розкривають сутність, структуру та способи реалізації. Підтвердженням сказаному є матеріал с.26-28 та систематизовані дані таблиці 1.1 «Узагальнення теоретичних підходів до розуміння дослідницької діяльності» і як завершення – авторське трактування (с.29). Це повний довершений класично витриманий цикл наукового пошуку. І тому висновок про міждисциплінарність і багатоаспектність у дослідженні даної проблеми є аргументовано доведеним (с.37).

Структура і компоненти готовності майбутніх учителів до дослідницької діяльності розділені на дві складові: педагогічну (навчально – виховну) і спортивну фізичну активність. У такому підході криється

особистісна професійна центрація автора з наголосом на рівноцінній значущості цих параметрів професійного становлення майбутніх фахівців, що розкриває власну позицію компетентнісного тлумачення мети і змісту діяльності (с.38). *(Фактично це твердження того, що хороший спортсмен не обов'язково хороший тренер і навпаки).*

Основні компоненти вказаної структури подані автором як результат комплексного аналізу наукових джерел та власних досліджень (с.44-49). Варто відзначити зроблений наголос на взаємодії виокремлених компонентів, оскільки синергетична основа даного процесу застерігає від того, що слабка вираженість хоча б одного із них гальмує процес формування інших (с.50). Дана позиція перегукується із сформульованою першою суперечністю (с.18). *Це вражаючий приклад продуманої системи в організації дослідницького процесу. (Досить часто суперечності залишаються лише матеріалом вступу).*

Уязвимим місцем у дисертаціях є опис рівнів сформованості досліджуваних якостей. У даній роботі на основі теоретичного аналізу виокремлено три: низький (репродуктивний), середній (реконструктивний), високий (творчий) (с.56-57). *Це результат теоретичного аналізу інших авторів стосовно інших респондентів.* А що покаже власний проведений експеримент? Підтвердить чи спростує зроблені висновки? Дану проблему автор констатує на с. 59. Тому особливо цінним є пошук діагностичного інструментарію для виявлення рівня сформованості кожного компонента (с.60-65). Оправданим є визначення рівнів через кількісні порогові значення на загальному масиві даних діагностичного етапу (с.151).

Можна погодитись із висновком автора про те, що слідуючи етапам, які представлені у моделі, зміна рівнів готовності – це не лише накопичення знань, а рух від дослідницької «сліпоті» до дослідницької «культури» (с.103) *(Краще не скажеш!)*.

Логічним завершенням аналітичного пошуку є таблиця 1.3, де вказані критерії, показники та методи діагностики (с.65). Аналогічно структуровано

«Методики діагностики готовності майбутніх учителів до дослідницької діяльності за визначеними компонентами» таблиця 3.2 (с.149) та «Авторські рекомендації для викладачів ЗВО щодо підготовки майбутніх учителів до дослідницької діяльності» таблиця 3.7 (с.167).

Структурно – функціональна модель, відповідаючи усім вимогам, має свою особливість: вона подана лаконічно, довершено, не будучи переобтяженою надлишковою інформацією (с.89). *Це своєрідність авторської манери прагнути довершеності у констатації складних наукових конструкцій.*

Задекларована ідея системного бачення проблеми і способів розв’язання знайшла оригінальне тлумачення у таблиці 2.3 (с.118) «Відповідність педагогічних умов компонентам готовності до дослідницької діяльності», де вражаючими є дві графи: «провідний компонент готовності» та «підтримувані компоненти». Це підтвердження наміру не випустити з поля зору жодної деталі, щоб не постраждала у своїй цілісності розроблена модель. *Браво!*

Логічні взаємозв’язки між педагогічними умовами цієї дисертації можна уявити як шлях дослідника, який проходить майбутній учитель фізичної культури: від внутрішнього імпульсу – до професійної дії, від дії – до майстерності, від майстерності – до саморозвитку.

Перша умова формує внутрішнє джерело руху — мотивацію та ціннісне ставлення до дослідницької діяльності. Адже людина спочатку повинна зрозуміти, *навіщо досліджувати*, і лише потім – *як це робити*. Це своєрідний «компас», який визначає напрям професійного зростання.

Друга умова переводить цінності у практичну площину. Моделювання реальних педагогічних ситуацій дає студенту можливість відчувати себе дослідником у майбутній професії. Якщо перша умова запалює вогонь інтересу, то друга підкладає до нього паливо реальної діяльності.

Третя умова забезпечує інструментарій дослідника. Аналітичні, проєктні та комунікативні компетентності, підтримані сучасними ІКТ, стають

своєрідним «спорядженням», без якого неможливо якісно досліджувати, аналізувати та презентувати результати. Тут бажання і досвід перетворюються на професійну здатність діяти.

Четверта умова завершує логічний цикл, забезпечуючи методичний супровід, рефлексію та професійне осмислення власного досвіду під час педагогічної практики. Саме тут студент не лише застосовує набуті вміння, а й оцінює їх, коригує та вдосконалює.

Отже, педагогічні умови утворюють не механічний перелік, а цілісну систему: *перша умова* дає старт – народжує мотивацію і цінність дослідницької діяльності; *друга умова* задає дистанцію – занурює студента у реальні педагогічні ситуації; *третьа умова* забезпечує техніку й оснащення – формує компетентності та навички використання сучасних інструментів; *четверта умова* приводить до фінішу і водночас відкриває новий старт – через рефлексію, самооцінювання та професійне самовдосконалення.

Тому ці умови не існують паралельно. Вони працюють як ланки одного тренувального циклу, де кожна наступна умова спирається на попередню, а всі разом формують дослідницьку готовність майбутнього вчителя фізичної культури. Мотивація народжує інтерес, діяльність дає досвід, компетентність забезпечує результат, а рефлексія відкриває нові горизонти професійного зростання.

Як у спорті неможливо перемогти лише завдяки старту чи лише завдяки фінішу, так і підготовка вчителя-дослідника потребує цілісного руху: від цінностей – до діяльності, від діяльності – до компетентності, від компетентності – до професійного саморозвитку. Здається, що саме така логіка дуже органічно поєднує і спортивну, і педагогічну природу дослідження.

Практично орієнтовані завдання (с.128-134) розкривають креативну позицію дослідника та сформовану професійну саморефлексію. Заслуговує схвалення підготовки та проведення педагогічного експерименту (с.145-155). Показовим є обґрунтування кожного етапу, розподіл респондентів на ЕГ та

КГ. Ця процедура здійснена з посиланням на рекомендації відомих вчених. Наскрізно витримана провідна ідея про те, що «висновки про ефективність педагогічних умов ґрунтуються не на суб'єктивних думках дослідників, а на вимірюваних показниках, зафіксованих валідним діагностичним інструментарієм до і після формувального експерименту. Тому «Зведені результати педагогічного експерименту та статистичні показники» є переконливими і підтверджують висунуту гіпотезу (с.181).

Загалом дисертація відкриває ще одну стежку до осмислення професійної підготовки вчителя фізичної культури на перехресті педагогіки, спорту і наукового пошуку і пропонує не абстрактні рекомендації, а своєрідний компас професійного розвитку, допомагаючи перетворити урок фізичної культури з простору лише рухової активності на лабораторію спостережень, аналізу та педагогічних відкриттів. Якщо фізична культура навчає рухатися вперед, то дослідницька діяльність навчає розуміти, куди і навіщо рухатися. Саме на перетині цих двох векторів і народжується сучасний учитель фізичної культури. Дослідження вчить бачити у професії не лише спортивний майданчик, а й дослідницьке поле.

У порядку наукової дискусії висловлюємо певні міркування:

1. Сформульована гіпотеза, за нашим баченням, не повною мірою розкриває концепцію дослідження та власну авторську позицію з оригінальними теоретико-прикладними знахідками.

2. Назва розділу 2 «Особливості формування готовності майбутніх учителів фізичної культури у ЗВО до дослідницької діяльності» досить обмежена з огляду платформи, бази, мети та гіпотези дослідження (с.69). Водночас п.2.1 звучить як «Концепція професійної підготовки майбутніх учителів у ЗВО до дослідницької діяльності», і є глобальнішою дефініцією, що підтверджено аналізом наукових джерел та авторською інтерпретацією описаних концептуальних ідей. Наприклад, перша ідея – єдність

дослідницьких і педагогічних дій (с.73), третя ідея – рефлексивне замикання спортивно- педагогічного циклу (с.74). Незаперечним підтвердженням глибини проведеного аналізу є таблиця 2.1 (с.78).

3. П.3.2. плану сформульовано дещо невиразно «Аналіз успішності студентів із фахових дисциплін до і після педагогічного експерименту», хоча у самому змісті п. 3.2. багато інноваційного матеріалу та окреслено мету подібного аналізу.

Однак побажання стосуються форми, абсолютно не применшуючи значення дослідження, яке є актуальним, сучасним, логічно довершеним, має високий науковий рівень, беззаперечну наукову новизну, теоретичне і практичне значення, а його результати є перспективними. Аналіз публікацій Левченка Д. О. засвідчує як кількісну, так і якісну їх відповідність змісту дисертації, використані в роботі ідеї інших авторів мають відповідні посилання, що про доброчесність. Все вищезазначене дає підстави для висновку про те, що виконана дисертаційна робота Левченка Дмитра Олександровича «Педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до дослідницької діяльності» повністю відповідає вимогам і заслуговує на присвоєння її автору вченого ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки.

Дозвольте насамкінець висловити загальне враження про роботу. Робота хороша, сучасна, гарно оформлена, пронизана авторською позицією. Впевнений, що завдяки своїй науковій новизні і практичній значущості даний дисертаційний проект матиме свою післядію і життєвість. Дисертант у своїй роботі розкрився і реалізувався як дослідник актуальної педагогічної проблеми. Бажаю подальших успіхів, а також усіх умов для оптимізму і плідності в подальших наукових кроках.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор
кафедра педагогіки, професійної освіти та
управління освітніми закладами Вінницького
державного педагогічного університету

Імени Михайла Коцюбинського



Каплінський В.В.
Відділ кадрів
20 19



Каплінський В.В.